

גל-ענין והכניסה נפלאות סתורתך: ו

DISSERTATIONIS PHILOLOGICO MORALIS
DE

**MORALITATE
DICTI SALVATORIS**

MATTH. V: comm. 22.

SECTIO MORALIS,

QUAM,

Impetrata Venia Ampliff. Facult. Philosoph.

In Reg. ad Auram Acad.

Publico Examine Subjiciunt

AUCTOR

DAVID HENRICI DEUTSCH

ET

RESPONDENS

FRIDERICUS ABR. WIJNQVIST,

TAVASTENSES.

Die XVI. Junii, MDCCLXII.

L. H. Q. A. M. S.

ABOÆ, Impress. JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

J. May. Chytrius.

VIRO Plurimum Reverendo atque Præclarissimo

**D: NO IMMANUELI
FOENANDER,**

**PASTORI Ecclesiarum quæ DEO in Janackala, Haus-
jerfvi & Rengâ colliguntur, Meritissimo,**

PARENTI INDULGENTISSIMO.

Quamtu Tibi, Pater Indulgentissime, pro be-
neficiis in me collatis debeam, satis expone-
re haud valeo. Me enim in ætate tenerrima Pa-
rentibus orbatum, in tutelam benignissime suscepi-
sti Tuam, nec non quævis ad vitam necessaria
larga suppeditasti manu. Imo, quod magis, fur-
culus ingenii mei tenerrimus, variis Scientiarum
principiis, tam privata, quam publica informatio-
ne, ut germinasceret sollicitè curasti. Obstupesco
sane, dum amorem paternum tot documentis com-
pro-

probatum, vel minima quidem cogitatione respicio. Deficiunt verba in enarrandis, multo magis vires in compensandis iisdem. Suscipias ergo, Pater Indulgentissime, specimen hocce Academicum, licet alieno elucubratum Marte, & Tuis impressum impensis, tanquam munusculum venerabunda mente oblatum. Facultas cum mihi desit, majus præstandi, summum rerum Arbitrum ardentissimis orare precibus non intermittam, velit diés tuos in fulerum Familiæ nostræ faustos prosperosque exoptata prorogare felicitate, te tandem munere fungentem sacro, sic corroborare, ut bonis incorruptibilibus in æternum beatus fruaris. Permaneo ad cineres

PARENTIS INDULGENTISSIMI

obedientissimus filius

FRIDERICUS WIJNQVIST.

Konigl. Maj:ts
Ero. Tjenare och Synings-Commisarie Iſwer Carvolap,
Adel och Högaktad

Herr THOMAS
MOLLEEN,

Gunstige Herr Morbroder.

J

brist af förmåga at genom verkeligare prof wisa sin
erlånsla för åtnjuten ynnest, bör man ej försumma riem-
liga tillfällen at åtminstone med orden både enskilt och
offenteligen betyga sin tacksamhet. Detta prof är äfwen jag
Eder min Herr Morbror, i högsta måtto skyldig, hålht som jag
uti Eder Wårda Person länge redan fått wårda en huld och öm-
sint Anförwant. Uptagen därföre närwarande Pappersknyte,
såsom et medermåle af den erlånsla och högaktning, hwartil I
giort mig Eder förbunden. För öfrigit skal mit bröst aldrig wara
tomt på brinnande önskingar, för Herr Morbrors beständig
grönskande sällhet, i en lång följd af år. Himmelen låte Herr
Morbror föröndra sina dagar under alt sielfönskeligitt nöje, Sig
och Sina Wårda Anhöriga til förmån och hugnad. Med
sådan önskan framhårdar jag at wara

Ädle och Högaktade Herr Synings-Commisarie

Min Gunstige Herr Morbroders

Edmjule Tjenare
FRIDRIC WINQVIST.

§. X.

Praefationis locum tenens,

Præfatio hujus opellæ prior sive Philologica, jam ante annum & quod excurrit, publice ventilata est. Præmissimus in illa, quæ ad explicationem verborum in dicto Christi occurrentium pertinebant, quorum brevem ἀνακταλάωσι, liceat instituire. Vides ibi L. B. verba *sextus paucis vindicata*, & in primis particulam εἰκῆ, de qua tamen ulterius agere constituimus. Nomen ἀδελφῆ cuius homini competere, qui ira, gestuum & verborum contumelia lædî potest, pro virili demonstravimus. Complures sententia varia de voce πακῆ adducta, eo tandem recesserunt, ut derivatio vocis hujus Syra (a) commoda sit a Radice ppῆ. Unde collegimus, vocabulo hocce gestus contumeliosos sputatorum & irrisorum, nec non verba, proximum quoad perfectiones naturales & civiles laceffentia, significari. Denn das ist Nacha oder Niek, wenn man die Nase wieder den Nächsten rümpfet, und ihn für eis

tel hält. (b) Ulterius probavimus convitium *μωδὸς* homini spiri-
 tualem statum denegare, & indigitare insipientem non modo &
 cognitione Numinis salutari destitutum, sed etiam erroneum im-
 pium & maliciosum legum divinarum & humanarum transgresso-
 rem. His præcognitis, ad poenas delictis assignatas progres-
 si sumus. Ostendimus nempe, *κεῖται* hic idem esse ac iudicium
 viginti triumvirale, quod crimina capitalia strangulatione, de-
 collatione vel combustione puniebat. Synedrium sive magnus con-
 sessus LXX. seniorum alterum erat tribunal, & ad supplicium la-
 pidationis, ut atrocissimum, delinquentes ordinariè damnabat. Ge-
 benna vero, locus antea amœnissimus sed propter idololatria exer-
 citium sordidus, cadavera excipiebat adhuc atrocius puniendorum,
 ut spectaculo & abominationi essent omni prætereunti. Et hæc ter-
 tia erat poena, quæ a Synedrio quoque infligebatur.

Tantane poenæ tam exigua manent delicta: quid de
 atrocioribus dicendum est criminibus, cum graviora suppli-
 ciorum genera fere non dentur? Posita tali constitutione le-
 gum, totum genus humanum, cui omnis lex bono & conser-
 vationi cedere debet, brevi destrueretur; non secus ac si
 pestis atrocissima grassaretur. Rara enim esset dies, qua
 non centum aut plures homines in jus vocarentur, accusa-
 rentur, condemnarentur & mortis supplicio afficerentur. A-
 deoque, aut Salvator terram incolis evacuatam esse voluit,
 aut verba mitius interpretanda sunt, ut alium sensum gi-
 gnant, quam præ se ferunt. Si enim ad literam intelligantur,
 contra aut saltem supra omne jus naturæ, legesque & divi-
 nas & humanas forenses esse videntur. Ita forsan ratiocina-
 tur, qui primo aspectu permotus, de moralitate delictorum in
 dicto hocce nominatorum iudicare incipit. Et hoc jam erit L. B.
 quod præsentis sectione Morali explicare constituimus, & ad
 oculum demonstrare, verba effati sanæ rationi minime adver-
 sari,

fari, sed potius ab eadem adprobari. Verum res ordine proponenda est.

(a) *Doct. ENÉV. SVENONI Gymnas. cap. rationis hum. Exerc. VII, Prop. XXI. 8.* (b) *Doct. DAN. CRAMERI annot. Bibliae in-b. l.*

§. XI.

D EUM T. O. M. quidem esse *ἀυτοκράτωρα* nemo inficiabit, qui ideam entis independentis & perfectissimi sibi repræsentat. Nulla itaque coactus est necessitate ut creaturas vel inanimatas vel vivas, vel irracionales vel rationales produceret. Interim tamen, cum ex liberrima sua voluntate tales creavit, non potuit non, ut ens sapientissimum, finem quendam creationis earum respexisse. DEUS, ut se ipsum perfectissimum cognoscit, ita & seipsum super omnia amat, adeoque gloriam suam quovis modo, etiam per creationem, promovere vult & voluit. Hoc ea ratione fieri non potest, ut aliquid addatur perfectionibus ejus, aut intensive aut extensive, cum Majestas ejus nullius incrementi sit capax. *Superest itaque ut manifestatio & illustratio gloriæ hujus, jamjam perfectissima, finis sit creationis.* Ex hoc fine conditio creaturarum dependet, ita ut pro ratione ejus felix vel infelix evadat. Posito enim illo casu, quod gloria DEI magis illustrari potuisset, per sempiternam infelicitatem creaturæ, non est dubium, quin DEUS id voluisset. Hæc vero adhuc minori jure DEUM injustitiæ accusare posset, ac fœtile figulam, quod ignominia idem addixisset. Sed cum DEUS summo gradu felix sit & beatus, *felicitas non potest non concomitari illustra-*

*tionem gloriae ejus, & quidem tanta, quanta capax est creatura rationalis, quae sola gloriam hanc illustrare potest. Mendum, quae talis illustratio fiet, VOLUNTAS DIVINA IN NATURA NOSTRA MANIFESTATA praescribit. HÆC enim inculcat nos esse entia contingencia & dependentia, adeoque ad omnia illa officia obligatos, quae enti independenti & Creatori debentur. HÆC dicitur nos debere imperfectionem fugere, felicitatem vero sectari: & quandoquidem vitam, sanitatem & reliqua dona naturae nobis ipsi non dedimus, nostrum erit officium providere, ne qua culpa nostra eorum jacturam faciamus. HÆC tandem docet, alios aequae homines esse ac nos, iisdem partibus essentialibus donatos, iisdem vitae conditionibus expositos, adeoque eadem habere jura ac nos. Hinc sponte propullulant duo officia, quae homo homini etiam invitus praestare tenetur, ut nempe *cum alio agat ac cum aequali, utque ab omni laesore absteat & si laeserit, damnum resarciat.* Ambo haecce in eo conveniunt, ut illis neglectis, totum genus humanum aut brevi periret, aut rationales vitam belluarum more transigerent. Sed quandoquidem apud Moralis Philosophiae Doctores omnia haecce officia plus quam copiose sunt exposita, nos eorum ulteriore disquisitione jure meritoque supersedemus.*

§. XII.

His praemissis ad dictum Salvatoris in rubro citatum pergitur, dispiciendo, num & quomodo delicta ibi taxata ejusmodi principiis universalibus adversentur. Prima injuria, qua Salvator prohibet ne frater lacefferetur, est ira. Sed priusquam moralitas ejus evolvi possit, debet in antecessum & natura ejus indagari & imprimis observari, qualis ira hic damnanda & punienda pronuntiatur. Est autem ira,

*ira, definiēte WALCHIO (a), affectus ex representatione offensionis, siue nobismet, ipsis siue amicis nostris facta, natus, qui- que nos incitat ad media, quibus malum inde imminens remouendum esse putamus, rite subibenda. Vel brevius, ut BUD- DEUS habet (b): ira est species tristitia vel odii, quatenus si- mul malum imminens depellere annuitur. Mater hujus æ- que ac ceterorum affectuum, est imaginatio, quæ sibi of- fensionem sistit, ut malum quid, quod averti & possit & de- beat. Hinc patet, pro imaginationis diversitate, etiam di- versam esse iram, & quoad subjecta & gradus. Consistit autem illius varietas in eo, quod quidam sibi representent rem ut majus, quidam ut minus malum; alii putant illud facilius, alii difficilius tolli posse. Nonnulli versatili gau- dent imaginatione, ita ut faciliter ab ingratis representatio- nibus animum avertere possint; ast idea mali nonnullorum menti firmitus inhæret. Adeoque secundum diversa subjecta ira dividitur in excandescētiā & amaritudinem. Illa ut cito concepta citoque transiens, satisfactione vel præstita, chole- ricorum, vel neglecta, sangvineorum propria est. Illa vero tarde exitata & firmiter ac diu menti insidens, in melancho- licis in primis observatur. Habito respectu graduum, ira est vel leuior vel grauior, qua vel indignatio vel ira vel furor nū- cupatur. Ne jam voluntas imaginationi obtemperet, & sic quidquam indecentis committat, obstare debet ratio. Hæc facultas homini præ brutis concessa, ut rerum nexum per- spicere valet, ita etiam indagare debet, quid & quantum mali, veri vel apparentis, in re quadam sit. Atque sic ima- ginatione correctâ affectus etiam corrigitur. Si autem ani- ma in id non incumbit, ne ægre ferat, si lata variis ma- lis aperiat̃ur porta, ipsaque pœnæ in dicto allatæ rea fiat. Cum jam plures sint species ira, ut supra vidimus, discernendum est, qualis potissimum ira hic taxatur. Vocabulum *ira*, cuius genuinam lectionem jam supra defendimus, nunc multum lu-*

eis nobis accendet. Significat illud secundum lexicographos, frustra, temere, sine consilio, inconsiderate, sine ratione, casu. Deducunt hoc a verbo *ἐχω* cedo sc. τῷ πάθει, cum quis in agendo cedit malis affectibus & ab iis vincitur, sano consilio spreto & suisque deque habito (e). Concludimus hinc emphasin vocis esse, cum quis sine ulla vel saltem insufficienti ratione irascitur; vel etiam non observat modum in irascendo, nec sibi constat, sed est velut unda in mari. Patet itaque, verbum *ὀργισμένον* sensu generali quamcunque animi commotionem iratam designans, mediante particula *ἐκ* pulchre determinari, ne omnem etiam justam iram & zelum officii prohibitum esse putent christiani (a). Existimant quidem inter alios HEUMANNUS (e) & D. MAJUS (f) non esse opus distinctione inter iram officii & vindictæ, quia hæc, non illa, præceptum V. violatur. Propterea etiam vocem *ἐκ*, secundum analogiam fidei & scripturæ, pronunciant 1:º otiosam, quia ira jam est determinata allegatione præcepti V. & 2:º scripturæ non conformem, quia damnosa ira contra fratrem non est exercenda, quamvis data causa. Sed prius argumentum quod attinet, non nego, verba Salvatoris sibi consistere sine adjecta hac particula; inde tamen non sequitur *ἐκ* esse otiosum, in primis cum perspicuitati orationis inserviat. Posterius argumentum nos nihil ferit, nam particula hæcce emphatice indigitat iram quamcunque damnosam hic taxari, utpote quæ sese ostendit, cum quis cedit huic affectui & ab eo vincitur. Et quod reliquum est, explicatio præcepti VIi ejusdem fere est formæ cum hac. Sufficisset Christo dicere v. 28. *Omnia videns mulierem*, & allegatione præcepti determinare hanc visionem, sed tamen adiecit verba *πέρε τὸ ἐπιθυμῆσαι ἀστῆς*, quæ egregie explicant sensum. Quid ni etiam particula *ἐκ* hic æque necessaria est ad emolliendum sensum.

(a) *Introd. in Philos. L. II. c. 5. §. 24. (III)*. (b) *Theol. Mor. c. I. Sect. 6. §. 21.* (c) *Vid. SCHREVELII & PASORIS Lex. tit. ἐξῆ.* (d) *GLASSII Phil. S. L. I. Tract. II. pars I. memb. 3.* (e) *Erklärung des Neuen Testaments in b. I.* (f) *Sel. Exerc. Philol. & Exeg. in b. I. p. 859.*

§. XIII.

Fam de Moralitate ira. AUGUSTINUS & HIERONY-
MUS ex hoc dicto concluderunt, non esse irascendum
si justa caussa sit vel non. Hæc sententia eorum ex eo
fortassis fonte profuxit, quod particulam ἐξῆ pro genuina
non agnoverunt, utpote quæ abfuit ab eorum codicibus ut
supra audivimus. *Stoici*, ut omnes affectus extirpandos
esse statuerunt, ita etiam iram penitus proscribendam volue-
runt. Illustris inter ipsos scriptor SENECA, qui tres libros
de ira edidit, demonstrare vult, irâ esse utendum ne qui-
dem ut milite, ne dum ut imperatore (a). Tam malum
hunc affectum esse crediderunt, quia eum non pro naturali
sed voluntario habuerunt, & ut homines sibi relicti nullos
motus iræ a Spiritu gratiæ directos fenserunt. Inter recen-
tiores CHR. THOMASIVS (b) iram ut malam ambitionis
filiam rejicit, ponit enim ejus essentiam in cupiditate ulciscen-
di. *Peripaterici* iram duntaxat compescendam & regendam
putarunt, ita quoque alii Philosophi. *Vince animos iramque
tuam qui cetera vincis*: item, δέμασιν θυμὸν νέμων communia
erant illis proverbia (c). Sic ARISTOTELES statuit, *homi-
nem ira expertem stolidè & serviliter sese gerere, nec esse aptum
ad vindicias sui* (d). Nos quod attinet, si iram consideremus
ut cupiditatem depellendi mata & quidem immerita, in se qui-
dem nihil contra jus naturæ pugnantis continet. Nemo enim
obligatus est, ut sese aliis submittat ad quamcunque contu-
me-

meliam, quin potius ut se suaque defendat iis mediis, quæ
 sufficiunt malo depellendo, & ad quæ adhibenda ira iusta
 excitat. Sic si quis irascatur peccato, non vero peccatori,
 utpote cuius misereri oportet, ira non est taxanda. Hinc
 in verbo quoque revelato non solum jubemur recte irasci
 Psalm. IV: 5. (b) verum etiam exemplum habemus purissi-
 mæ iræ in sanctissimo Salvatore nostro, Marc. III: 5. *Alia*
autem est ratio iræ in dicto nostro taxata, quæ particulâ eîxñ de-
terminatur. Hanc multis nominibus legi naturali adversari,
 non est quod dubitemus. Quemadmodum illa neque iustam
 causam neque modum observat, non est mirum, hominem
 illa furente & divina & humana jura pervertere, imo seip-
 sum quoque lædere. *Sic proximum accessit irascens ejusmodi,*
indirecte, cum ipsi omnem amorem denegat, necessitatibus
 ejus non subvenit, imo ne minima quidem ipsi officia præ-
 stare vult. *Nec a directa læsione abstinet.* Eum pro æque ho-
 mine non reputat sed contemnit ut bestiam; quasi eum abs-
 que injuria convitiis confectari & cædere posset. Quid,
 quod in ejusmodi statu sit, ut data vel minima occasione, ad
 quavis mala vicino inferenda, sit paratissimus. Ita ut hic
 cum irato agens non possit sibi certo persuadere, quin opi-
 nione celerius & in ictu oculi, valetudinis, membrorum,
 imo ipsius vitæ jacturam pati cogatur. Et ejusmodi terror,
 quo alter immerito cruciatur, potest optimo jure imputari i-
 rato, ut gravis læsio proximi. *Ulterius quoque se ipsum lædit*
illis irascens eîxñ. Affectu regente, ratio e tribunali suo de-
 truditur, attentio turbatur, adeoque non hominum sed bel-
 luarum more vivitur. Sic ægrotante anima corpus quoque
 graves sentit offensiones. Cum hoc enim affectu varius &
 abruptus spirituum & sanguinis motus est unitus. Hinc o-
 dio mali imminentis & trinitia incurrente, calor fit debilis,
 pulsus parvus & facies pallet. Mox iterum accedente cu-
 piditate depellendi idem, oriuntur spasmata, aorta descen-
 dens

dens confringitur, unde major sanguinis propulsus per arterias carotides & rubor faciei; quæ tamen iterum abrum-puntur timore, pudore vel odio (f). Sed quandoquidem omnis repentina mutatio naturæ est noxia, non est mirum, quod tales irascentes *ἐκὴ* sanitatem corporis debilitent, mor-bosque varios & quandoque ipsam mortem sibi accersant. Imo in ejusmodi sunt statu, ut in crimina capitalia ruentes capitali quoque supplicio sese subjiciant. *His observatis non est dubium, quin irascens ἐκὴ Sanctissimum Numen quoque suo modo ledat.* Gloriam enim DEI, ad quam illustrandam creatus & sustentatus est, nihili habet & obscurare conatur. Voluntatem ejus in natura humana manifestatam non sequitur, cum neque suam felicitatem neque aliorum jura curat. Debitum neque sic honorem & reverentiam, multo minus amorem ei præstat; nam ut verbis utar Spiritus DEI: *ὁ μὴ ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν εἰώρακε, τὸν Θεὸν ὃν εἶώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν;* 1. Joh. IV: 20.

(a) De Ira L. 1. c. 9. (b) Ausübung der Sittenlehre c. 13. §. 31. (c) vid. comment DAV. CHYTHRÆI in b. l. (d) Erbic. ad Nicomach. l. IV. c. 5. *esr.* Walchii Lex Phil. tit. Zorn. (e) *esr.* JOH. H. MICHAELIS *uber.* Annot. in b. Psalm. (f) vid. VERHEINI *Anatom.* L. II. tract. III. cap. XV. pag. 244. & SENECA l. 1. c. 1. de ira.

§. XIV.

Irati & contumeliosi gestus, nec non convicia minora, jam subsequuntur in Themate nostro. Illi non sunt confundendi cum signis iræ naturalibus in §. præced. recensitis, nam voluntatis determinationem supponunt, & possunt abesse,

ira & contemptu tamen manente. Experientia quotidiana docet, quosdam iram quoque acerbissimam celare, imo quod mirandum pallio amicitiae tegere. Exempla habebis apud SENECAM (a). Alii iram quidem dissimulare nolunt nec semper valent, tamen ne multis gestibus sese prodant, obstat pudor vel timor. Neque defunt, qui ne tantillum quidem illam sedare velint, quin in gestus varios iratos & contumeliosos erumpat. *Eadem etiam est ratio convitiatorum.* Multae enim dantur contentiones & rixae, ubi litigatores non quidem ira & contemptu abstinunt, attamen neque verbis contumeliosis uti audent. *Si autem quis eo impudentia processerit, ut nulla motiva impedire possint, quo minus aut gestibus variis aut convitiis simul proximum lacestat, non est quod dubitemus hoc delictum majoris esse ponderis, quam si ira sola adesset.* Nam praeterquam quod homo penes se ipsum iram acerbioram incitat, cum sic ejus motus fovet & exercet, etiam proximum majore afficit injuria. Famam ejus, saepe vitae aequiparatam, lacerat, ipsumque aliis deridendum exponit. Animum ejus turbat timore, si pusillanimis sit & a defensione sui imparatus. Et quemadmodum affectus excitant affectus, non raro accidit, ut ejusmodi ira gestibus & convitiis commonstrata alterius animum aequali incendat ira, quae in ulciscendi cupiditatem & implacabilitatem tandem abit (b). *Sed adhuc majoris est atrocitatis, si gravioribus convitiis, & in primis illis, quae spirituales proximi statum concernunt, vicinus leditur.* Nam quo magis existimatio simplex & religio bono viro curae cordique est & esse debet, eo major quoque penes illum excitatur indignatio, si protervè dicatur eum illis carere, eo majorem quoque penes aggressorem prodit malitiam (c). Unde patet majori quoque poena dignos esse, qui talia bono viro impingunt, quam si imperfectiores naturales & civiles illi exprobarer. Idque eo magis, quo certius convitiator, gloriam divinam magis obcu-

rare audet, cum de iis iudicat, quæ ad forum poli & divinum pertinent, aliisque maximum præbet scandalum. *Hæc omnia tamen non impediunt, quo minus illi, quorum interest, veritatem dicere possunt & scapham scapham appellare (d), adeoque nec illis erimus difficiles, qui particulam eix̄ hic quoque subintelligi statuunt.*

Ut in hisce sententia nostra melius pateat, lubet apponere quædam usitatorum scommatum, quæ impudens bucca in proximum effutire solet. Sub vocabulo *paræ* comprehenduntur sequentia: *Nackare, wraf, pracksyl, swinhund, hundsfot, tölper, lymmel, låring, stackare, fulinge, canaille & reliquæ defectuum naturalium & civilium exprobrationes.* Ad vocabulum *muets* pertinent: *dåre, galninge, få, best, skålm, tjuf, Jude, atheist, djef, wul &c.* Huc etiam jure referuntur scommata, quibus homines hujus mundi, proximum e somno peccati exitatum & pietati non fucata studentem, cheu! onerant, qualia sunt: *Råttare, skenkelig, pietist, singularist, wormist, Pharisæ, skrymtare &c. (e)* Hæc & alia ejusmodi convicia cito quidem dicta sunt, & a multis nihili habentur, sed videamus jam poenas illis assignatas.

(a) *De ira L. III. c. 14. 15. 38.* (b) *GLAFEX* *Bernunft und Völkerecht cap. 1. §. 56. L. IV.* (c) *vid. Verba BEALLESOBRE & LENFANT. in Scilicet. Philol. §. 5. p. 13. a nobis citata.* (d) *esr. CONRINGII annot in L. II. §. XIII. GROTHII de verit. Rel. Christ.* (e) *vide qua insignis sui temporis testis Verimtis STEPH. HALLANDER tradit, in Prefat. Libri Omnia san- na Lycksaligheten.*

§. XV.

Afferunt Salvator in secula benedictus, quodvis nominatorum delictorum aggressorem facere reum certa poena & quidem atrocissima. Cum autem fortasse durius dictum videatur, sensum effati indagare & exponere tandem debemus. Non desunt qui putent verba Christi proverbialiter sumenda (a). Sed vix percipio Salvatorem voluisse rem seriam joco quasi proferre & ea auditoribus proponere quæ omnibus in ore erant. Num autem allusive sunt intelligenda? ita ut Christus non temporales sed aternas respexerit poenas, cum allusione ad formam judiciorum civitum apud Judæos. Ita quidem existimat GLASSIUS (b), & BELLARMINI expositionem erroneam verborum Christi (c) ex eo fonte propululare putat, quod hanc allusionem non observaverit. Sed alias quoque causas erroris pontificii fuisse, solide demonstrat D. MAJUS (d). Nos omnino allusionem non negamus, neque, hæc & alia delicta sua natura promereri poenas infernales, & quidem graduum diversorum pro ratione delicti. Nulla tamen nos cogit necessitas ut a sensu literali & proprio verborum discedamus. Aæoque dictum Christi ad litteram intellectum cum distamine rationis sane conferre liceat. Ad quaestionem, quem in finem Deus homini vitam concessit & varia bona hoc in mundo? respondet sana ratio, non ut voluptatibus se tradat, nec faciat quæcunque velit, sed ut gloriam divinam illustret, unde & ipsius & aliorum felicitas proficit ut vidimus §. XI. Quamdiu itaque hic finis ab homine observatur, tamdiu etiam homo dignus vita dici potest. Et cum oppositorum opposita sit ratio: Quamprimum finis hic contemnitur & quantum fieri potest, impeditur, illico homo indignus vita censendus est. Jam vero homo irascens, & adhuc magis, qui gestibus & convitiis levioribus gravioribusve iram suam & contemptum

proximi commonstrat, gloriam DEI obscurare audet, neque suam nec vicini felicitatem veram curat §§. XIII. & XIV. Patet itaque talem aggressorem seipsum facere indignum vita, vel quod idem est, reum supplicii capitalis. Cum autem delicta sint diversae atrocitatis §. XIV, sequitur etiam supplicia diversi gradus esse debere. *Atque si inscens etiam dicatur reus strangulationis, irrisor & convitiator lapidationis, & maledicus, ut corpus ejus insepultum in vallem Hinnom projiciatur ibique eremetur, sana ratio nihil injuste nisi quae nimis dictum esse fateri potest.* Talem esse conclusionem sanae rationis, etiam Apostolus docet Rom. I: v. 32, ubi asserit ethnicos quoque scire *ὅτι ἄξιον ἰουδαίας ἐστίν*, qui dicta hisce similia patrant. *Exempla quoque non desunt, quae indigent ejusmodi delicta lethiferas habuisse consequentias.* Homines ira etiam correpti non raro morbos periculosos sibi attraxerunt, aliquando etiam paralytici facti mortui sunt. Pueri, Elise *para* dicentes, unguibus urforum discerpti, temeritatis & petulantiae poenas dederunt. 2. Reg. II: 23, 25. Mittamus fabulam Judaeorum, Moisen & Aronem ideo mortuos esse, quod populum vocaverint stultum (e): Attendamus vero ad dictum Rabbiorum quorundam, qui narrant (f) se prolongasse vitam suam, quod socium cognomine non vocarunt, nec in ignominia ejus gloriam quasiverunt, nec imprecationes sive iram adversus socium unquam lecto suo insulerunt, neque affectibus praesente morem gesserunt.

(a) vid. Sch. Phil. §. IX. p. 23. (b) Philol. S. pag. 1966 & 2115. (c) De amiss. grat. & st. peccati L. I. c. 9. (d) L. cit. p. 870. (e) PFEIFF. Dub. Vex. P. I. pag. 292. (f) WAGENSEIL in Sora p. 812. &c.

§. XVI.

Alia autem est res æque ac responso, si quærat: *an Christus voluit hocce dicto Magistratui Civili præscribere, quæ pena incundos, convitiatores & maledicos afficeret?* Quod negamus. Hoc enim neque sequitur ex verbis Salvatoris neque ex scopo dicti hujus. *Non ex verbis*, nam Christus non dicit tales esse puniendos (a), sed solum reos & obnoxios pœnæ, ita ut illis quidem nulla injuria fieret, si punirentur. *Neque alius sensus oritur ex scopo dicti*. Opinio erat Judæis, Christi verba & facta eo spectare, ut lex aboleretur, quasi hostis fuisset omnis disciplinæ, Joh. IX: 26. Pharisei & Scribæ iterum detorserunt verba legis, erroneis suis interpretationibus & traditionibus, quasi lex nihil aliud quam apertas prohiberet injurias. *Scopus itaque Christi hoc & aliis ejusmodi dictis erat, partim ut suspiciones falsas a se amoveret, partim ut legis sensum explicaret & vindicaret (b)*. Propterea etiam citantur præcepta legis non nuda, sed ut glossematibus Scribarum erant vestita, quod ex v. 43. hujus capitis & oppositione sententiæ Christi patet. Adeoque hæc loquitur Christus non ut legislator, ut Pontificii volunt (c) neque ut judex, Joh. III: 17. Luc. XII: 14. Sed solummodo ut interpres legis Mosaicæ, ostendens gravitatem horum delictorum, quæ a scribis nihili fere habebantur. Si autem hæc Magistratui Civili dicta essent, debuisset simul proponi, quoniam supplicio graviora scelera punirentur, cum atrociora pœnarum genera fere non dentur. Sequeretur inde quoque alia delicta leviora, quibus æque gloria divina obscuratur, capitales manere pœnas; unde quotidianus esset laniatus, ne dicam, bellum omnium in omnes & destructio generis humani.

Atque

Atque sic pro virium modulo, proque temporis angustia aliis curis publicis & privatis distenti, evicimus Salvatoris dulcissimi verba sana rationi minime adversari. Et quemadmodum illa docent peccata quoque communiter parvi habita mortem mereri: conscientia autem nostra dicat, omnes, saltem aliquando, nosmet iis inquinasse, ita dabitur operam, ut poenitentia non imaginaria nec fera, sed seria & non fucata ad DEUM conversi, fide viva attingere possimus illud aureum:

Διναίθεσσι Δαπέδω.

Rom. III. 24.

(a) Vid. BEAUSOBRE & LENEANT in b. l. (b) cfr. MAJUS in b. l. p. 853. (c) Concil. Trident. Sess. 6. can. 21.

S. D. G.

Pereximio atque Praestantissimo
DOMINO RESPONDENTI.

CONSOBRINO DILECTISSIMO.

Cui faulrix fors, omni rerum abundantia affluentem concessit educationem, labores nescit & molestias, qua pauperatis onere oppressis occurrunt. Fati inclementia, Consobrino Dilectissime, jam Te in tenerrima pressit aetate, dum te Parentibus orbavit. Cum jam, per plurimarum difficultatum, cum quibus conflictatus est, Te evadere victorem video, applausu meo licet incelebri pro ea, qua inter nos ab infantia intercessit, amicitia, Tibi deesse non debeo; praesertim cum ingenio, se hujus Dissertationis Responsorias partes Te suscepturum audio; etsi ea verborum deest mihi copia, qua progressus Tuos in singulis scientiarum partibus & virtutes Tuas honestissimas publico nunc rite depradicare possim. Gratulor tamen Tibi eximias animi & ingenii dotes, quibus natura faulrix Te beare voluit. Gratulor Tibi eruditionem, labore & vigiliis conquistam, non vulgarem. Gratulor Tibi, virtutes insignes indies accrescentes, Teque magis magisque felicem reddentes. Gratulor Tuis, cognatum & consanguineum doctrina & virtute ornatissimum. Gratulor insuper mihi amicicum sincerum & verissimum, nec non Consobrino dignissimum. De cetero vobeo, addat DEUS T. O. M. honestissimis Tuis conaminibus prosperos faustosque successus! Teque omni cumulet beatitudine, in Tuum commodum Tuorumque gaudium & solatium! Ita ex imo vovet pectore

Tui amantissimus
CAROLUS AGANDER.